

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ AÇISINDAN İŞ GÜVENLİĞİ KÜLTÜRÜNÜN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR ODAK GRUP ÇALIŞMASI

Ahmet GÖKÇE^{1*}

¹ Gümüşhane Üniversitesi, İ.İ.B.F., İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü
ORCID No: <https://orcid.org/0000-0002-7643-0563>

Anahtar Kelimeler	Öz
İş güvenliği kültürü İş sağlığı ve güvenliği Risk faktörleri Ergonomi	<p>Çalışma ortamının sağlık ve güvenlik açısından ergonomik olarak tasarlanması, risk faktörlerinin belirlenerek risklerin en aza indirilmesi ve de yasal ve kurumsal düzenlemelerin varlığı, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için temel unsurları yansıtmaktadır. Ancak alınan bu önlemler iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanarak, iş kazalarının önlenmesi için yeterli olmamaktadır. Bu noktada, iş kazalarının önlenmesinde, çalışma ortamında sağlık ve güvenliğin sağlanmasında "insan" faktörünün önemi üzerinde duran güvenlik kültürü oldukça kritik bir yer teşkil etmektedir. Güvenlik kültürünün tüm kademelerdeki çalışanlara benimsetilmesi ve yaygınlaştırılması, daha güvenli bir çalışma ortamını beraberinde getirecektir. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı, tehlikeli işler sınıfında yer alan marangozluk mesleğinde çalışan kişilerin iş güvenliği kültürüne yönelik bakış açılarını ortaya koyarak, güvenlik kültürü seviyelerini tespit etmektir. Bu kapsamda, nitel araştırma yöntemlerinden olan odak grup görüşmesi ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Erzincan ilinde faaliyet gösteren 24 marangozla bu görüşmeler gerçekleştirilmiş olup, veri analizi yöntemi olarak da içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde, katılımcıların genel olarak güvenlik kültürü seviyelerinin düşük olduğu tespit edilirken, güvenlik kültürü belirleyicilerinden sadece kadercilik algısının güvenlik kültürü seviyesini olumlu yönde etkileyecek şekilde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, risk faktörlerinin (özellikle fiziksel ve ergonomik risk faktörleri) belirlenmesi ve de önlenmesine yönelik olarak bilinçli bir uygulamanın olmadığı gözlemlenmiştir.</p>

A FOCUS GROUP STUDY ON THE IMPORTANCE OF OCCUPATIONAL SAFETY CULTURE IN TERMS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

Keywords	Abstract
Occupational safety culture Occupational health and safety Risk factors Ergonomics	<p>Ergonomic design of the working environment in terms of health and safety, minimizing the risks by determining the risk factors, the existence of legal and institutional regulations are the basic elements to ensure occupational health and safety. However, these measures to be taken are not sufficient to prevent work accidents. At this point, the safety culture, which emphasizes the importance of the "human" factor in preventing work accidents and ensuring health and safety in the working environment, has a very critical role. Having all the employees at a work place to adopt this safety culture and expanding it to all levels will bring along a safer working environment. Accordingly, this study aims to determine the safety culture levels by revealing the opinions of the people working in the carpentry profession which is categorized in the dangerous work class on the job safety culture. In this context, focus group interview and observation method which are the qualitative research methods were used. The interviews were held with 24 carpenters working in Erzincan and content analysis method was used as data analysis method. According to the findings, the participants were generally found to have low levels of safety culture and only the fatalism perception, one of the security culture determinants, had a positive effect on the level of safety culture. In addition, it was observed that there weren't any conscious practices to identify and prevent the risk factors (especially physical and ergonomic risk factors).</p>

Araştırma Makalesi	Research Article
Başvuru Tarihi : 07.06.2020	Submission Date : 07.06.2020
Kabul Tarihi : 09.07.2020	Accepted Date : 09.07.2020

* Sorumlu yazar e-posta: ahmet.gokce.12@gmail.com

1. Giriş

Çalışma yaşamında karşılaşılan en önemli sorun alanlarından biri iş kazasıdır. Çalışanın yaşadığı iş kazası ya da işe/mesleğe bağlı sorunlar sadece kendisini değil aynı zamanda iş arkadaşlarını, işletmesini ve ailesini de olumsuz yönde etkilemektedir (Karadeniz, 2012: 20). İş kazaları ve işe bağlı hastalıklar sebebiyle gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan tüm ülkelerde sosyal ve ekonomik kayıplar da meydana gelmektedir (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013).

Sağlığın korunması ve güvenliğin sağlanması yaşam hakkının temelini oluşturmaktadır. Çalışanların fiziki varlıklarını sürdürebilmeleri ve iş kazalarının önlenmesi adına çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir (Kılış, Güler ve Gökulu, 2014: 84). Fakat alınan bu önlemlere rağmen iş kazaları gerek küresel boyutta gerekse ülkemiz nezdinde azalmadan devam etmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumunun 2018 yılına ait verilerine göre ülkemizde toplam 430.985 kişi iş kazası geçirmiştir (SGK, 2018). İş Sağlığı ve Güvenliği Meclisi (İSİG Meclisi) raporlarına göre ise 2019 yılında en az 1.736 kişi iş kazası sebebiyle hayatını kaybetmiştir (İSİG, 2019). Ortaya çıkan bu durum, sorunun yalnızca yasal düzenlemeler veya teknik konularla ele alınmanın yeterli olmayacağını göstermektedir.

Çernobil nükleer felaketinden sonra oluşturulan raporlar ile gündeme gelen ve her geçen gün çalışma hayatında önemi artan güvenlik kültürü kavramı, iş kazalarının önlenmesine yönelik olarak üzerinde durulan hayati bir kavram olmuştur. Çalışma hayatında iş kazalarının ve işle ilgili hastalıkların önlenmesi konusunda "insan" faktörünün önemini vurgulayan güvenlik kültürü ile çalışan davranışları düzenlenmeye çalışılarak, iş güvenliğine yönelik bilincin oluşturulması amaçlanmaktadır (Cox ve Flin, 1998:190; Dursun, 2012).

Bu çalışmada, İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyerleri Tehlike Sınıfları Tebliği'ne göre "Tehlikeli İşler" sınıfında yer alan marangozluk mesleğini yapan 24 kişi ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, ziyaret edilen işyerlerinde gözlemlerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı marangozların iş güvenliği kültürüne yönelik bakış açılarını ortaya koyarak, güvenlik kültürü seviyelerini tespit etmektir. Araştırmada ilk olarak iş kazası, meslek hastalığı ve güvenlik kültürü kavramlarına değinilecek olup ardından araştırmada elde edilen bulgulara yer verilecektir.

2. İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Kavramsal Çerçeve

İçerik bakımından iş sağlığı ve güvenliği, sağlık ve güvenlik olmak üzere, iki farklı boyutu içinde barındıran bir kavramdır. İş sağlığı boyutu genel anlamda, çalışanların iş ortamında ruhsal ve bedensel olarak sağlığını etkileyen, mevcut ya da olası risk faktörlerine karşı korunmasını ifade etmektedir (Başbuğ, 2015:146-147; Kılış, 2014). İş güvenliği boyutu ise, işin yürütülmesi esnasında kullanılan araç, gereç ve maddelerin kullanımından ve varlığından dolayı ortaya çıkabilecek tehlikelere ve de sağlığa olumsuz etkiler yapabilecek koşullara karşı, çalışanların korunması için alınacak tedbirleri içermektedir (Kılış, 2019:253). Bu noktadan hareketle, iş sağlığı ve güvenliği kavramının temelinde, çalışanların işyerlerinde, işin yapılması sırasında maruz kaldıkları veya kalabilecekleri risklere karşı korunması yer alırken, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının azaltılması söz konusudur (Süzek, 1995: 8; Arıcı, 1999).

İş sağlığı ve güvenliği açısından üzerinde durulması gereken kavramlardan bir tanesi *iş kazası*dır. İş kazası Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından, "*belirli bir zarar veya yaralanmaya yol açan, önceden planlanmamış, beklenmedik bir olay*" şeklinde tanımlanmıştır (Kılış, 2019: 254). 6331 sayılı İSG Kanununda ise iş kazası, "*iş yerinde veya işin yürütümü sebebiyle meydana gelen, ölüme neden olan veya vücut bütünlüğünü ruhen veya bedenen özre uğratan olay*" olarak kavramsallaştırılmıştır (İSGK, m.3/g).

İş kazası hafife alınamayacak bir durumdur. Şöyle ki, İSİG Meclisinin açıkladığı rapora göre, 2019 yılında Türkiye'de en az 1.736 işçi hayatını iş kazası sebebiyle kaybetmiştir (İSİG, 2019). Dünyada ise bu durum biraz daha korkutucu boyutlardadır. ILO (2018) verilerine göre, iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle dünyada her yıl yaklaşık 2,8 milyon çalışan hayatını kaybederken, bu ölümlerin yaklaşık olarak 2,4 milyonu işe ilişkin hastalıklardan, geri kalan kısım ise iş kazalarından kaynaklanmaktadır.

İş kazalarının meydana gelmesinde "güvensiz koşul" (çalışanın iradesi dışında kalan durumları ve çalışma ortamının fiziksel koşullarının kazaya/tehlikeli duruma yol açacak yapıda olması) ve "güvensiz davranış" (çalışanın dikkatsiz çalışması, güvenlik ekipmanlarının kullanılmaması veya yanlış kullanılması) önemli rol oynamaktadır (Tutar, 2019: 102; Gerek, 1998: 20-29). Bu noktada, güvensiz koşulların ortadan kaldırılması yöneticilerin insana verdikleri değerle alakalıyken, güvensiz davranış ise çalışanların bilinç düzeyleri ve de aldıkları eğitimle ilişkilidir. Ek olarak, kazaya sebep olan faktörler genel olarak; dikkatsiz çalışma, işe ilişkin bilgi

eksikliği, güvenlik önlemlerinin yetersizliği, çalışanların bedensel zayıflıkları, çalışan-makine uyumsuzluğu ve tehlikeli davranış şeklinde de sıralanabilir (Cerev ve Yıldırım, 2018; Kurt, 2013).

Konuyla ilişkili olan bir diğer kavram *meslek hastalığı*dır. Meslek hastalığı, iş kazasından farklı olarak tamamen mesleki bir özellik taşımaktadır. Kaza gibi aniden meydana gelmeyen meslek hastalığı, işin yerine getirilme koşulları sebebiyle genellikle zaman içinde ve yavaş yavaş ortaya çıkan bir durumdur. Sosyal güvenlik mevzuatına göre 2 gün ile 10 yıl arasında değişen bir zaman diliminde gerçekleşebilen meslek hastalığı, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda "*mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalık*" olarak tanımlanmıştır (Kılış, 2019: 255-256; İSGK m.3/1). Başka bir tanımda ise meslek hastalığı, iş yürütümü esnasında maruz kalınan risk faktörlerine bağlı olarak edinilmiş hastalık şeklinde tanımlanmıştır (ILO, 2011). Bu doğrultuda, meslek hastalıklarının iş kazalarından ayıran en önemli farkın, hastalık etkeninin devamlılık göstermesi ve de hastalığın başlangıcının ve ilerleyişinin tam olarak tespit edilememesi olduğu söylenebilir (Baloğlu, 2013:15).

İş sağlığı ve güvenliği kapsamındaki diğer önemli kavramlardan biri tehlike, bir diğeri ise risk kavramıdır. *Tehlike*, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından "*Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum*" olarak tanımlanırken, iş sağlığı ve güvenliği açısından da "*Çalışma çevresinin fiziki kusurları ve insanların hatalı davranışları gibi, çalışma ortam ve koşullarında var olan, ya da dışarıdan gelebilecek kapsamı belirlenmemiş olan durumların kişilere, işyerine ve çevreye zarar ya da hasar verme potansiyeli*" olarak kavramsallaştırılmıştır (Aytaç vd., 2018: 8). *Risk* kavramı ise Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, "*sonuçlarının olumsuz olma ihtimali ya da bu ihtimali ortaya çıkartan faktör ya da faktörler*" olarak tanımlanmıştır (Kocabaş vd., 2018: 40). 6331 sayılı İSG Kanununun 'da ise risk "*Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali*" olarak kavramsallaştırılmıştır (İSGK m.3/1/o).

Çalışma ortamında iş sağlığı ve güvenliği açısından risk faktörleri genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir;

- Fiziksel risk faktörleri: Gürültü, titreşim, basınç, radyasyon, nem vb.
- Biyolojik risk faktörleri: Bakteriler, parazitler, virüsler vb.
- Kimyasal risk faktörleri: Gazlar, pestisidler, metaller vb.

- Ergonomik risk faktörleri: Duruş bozuklukları, kişisel koruyucu donanımla ilgili uyumsuzluklar, ağır yük taşıma ve kaldırma, uzun çalışma süreleri vb.
- Psikososyal risk faktörleri: İşin içeriği, stres, vardiya ya da gece çalışması, gelecek kaygısı, zaman baskısı, şiddet vb. (Tüfekçi ve Gökçe, 2015: 302, Kocabaş, 2018: 40; İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirme Yönetmeliği, 2012).

Sayılan risk faktörleri çerçevesinde, güvenilir çalışma ortamının oluşturulması, bir şekilde risklerin görünür kılınarak, yani başka bir ifadeyle risk analizleriyle tespit edilerek bu risklerin önlenilebilir kılınmasıyla sağlanabilmektedir. Bu doğrultuda, yapılan risk değerlendirmesi ile çalışma ortamında var olan tehlikelerden kaynaklanabilecek riskler sistematik bir şekilde ortaya çıkarılır, yok edilir veya kabul edilebilir bir seviyeye indirilebilir (Aytaç, vd. 2018: 9).

3. Güvenlik Kültürü

Güvenlik kültürü kavramı, içerisinde kültür ve örgüt kültürü gibi kavramları da barındırdığı için, öncelikle kısa da olsa bu kavramlara da değinmekte fayda vardır. Günlük hayatta çokça kullanılan kültür kavramına ilişkin olarak yapılmış birçok tanım mevcuttur. Genel itibariyle *kültür* "*kişinin içinde yaşadığı toplumda/grupta yaşamı boyunca edindiği değer, tutum ve alışkanlıklar bütünü*" olarak tanımlanabilir (Zencirkıran ve Keser, 2018: 23). Schein (2004)'a göre dinamik bir fenomen olan ve insanları saran kültür, grup üyesi diğer insanlarla bizi iletişime geçiren ve hayatımıza anlam katan bir olguyu ifade etmektedir.

Toplumların yaşayış biçimlerini yansıtan kültür (Aytaç, Dursun ve Yıldız Bağdoğan, 2018: 58), örgütler için de geleceğe güvenle bakabilmek adına hayati önem taşımaktadır. *Örgüt kültürü* bir örgütü başka örgütlerden ayıran, örgüt üyeleri tarafından paylaşılan bir değerler sistemini ifade etmektedir (Robbins ve Judge, 2017: 520). Yani örgüt kültürü, "*aynı amaç etrafında toplanmış bir grup insan tarafından paylaşılan, soyut unsurlarla (inanç ve değerler) bu soyut unsurları taşıyan, daha görünür olarak somut sembolleri ve de uygulamaları içinde barındıran bir olgu*" şeklinde tanımlanabilmektedir (Halis, 2003:111).

Güvenlik kültürü kavramı ilk defa, 1986 yılında Çernobil'de meydana gelen büyük kaza sonrasında, 1987'de OECD Nükleer Ajansı tarafından hazırlanan bir raporda yer almıştır (Cooper, 2000: 113; Tharaldsen, Olsen ve Rundmo, 2008: 428). Hazırlanan bu raporda, kazanın oluşmasında

örgütsel hatalarla beraber çalışanların işe yönelik ihlallerinin de olduğu ortaya konulmuştur (Dursun, 2012: 32; Öztürk ve Bolcan, 2019: 19). 1988 yılında Piper Alpha petrol platformundaki patlama ve aynı yıl içerisinde gerçekleşen Clapham Junction demiryolu kazasından sonra hazırlanan raporlarda da benzer şekilde, güvenlik kültürü düzeyinin zayıflığına işaret edilmektedir (Cox ve Flin, 1998). Dünyayı sarsan bu kazalar sonucunda, iş kazalarının meydana gelmesinin ve işyerindeki çeşitli güvensiz davranışların bilinçli bir şekilde önlenmesinde, güvenlik kültürünün önemi ortaya konulmuştur.

Örgüt kültürünün bir alt boyutu olarak nitelendirilen güvenlik kültürü (Cooper, 2000; Wu, Li ve Shiav: 423) risk, kaza ve mesleki hastalıklara yönelik olarak, işletmedeki tüm üyelerin paylaştığı inançları ve fikirleri yansıtmaktadır (Cooper, 2000: 114). Güvenlik kültürü, bir işletmenin sağlık ve güvenlik açısından yeterliliğini yansıtan, örgüt üyeleri arasında paylaşılan değerler ve tutumlar olarak kavramsallaştırılmıştır (Cox ve Cheyne, 2000). Örgütte benimsenen ve tüm kademelerdeki çalışanları kapsayan bir yol haritası vasfı olan güvenlik kültürü (Leka vd. 2003: 23), oluşabilecek tehlikeli durum ve davranışlarla nasıl başa çıkılacağı, belirlenen bu tür durumlarda nasıl davranılacağına önceden planlamasını yapan norm, tutum ve değerlendirme olarak da tanımlanabilmektedir (Neal ve Griffin, 2002: 69). Mearns vd. (1998) ise güvenlik kültürünü, bir grup insan tarafından işyerindeki risk ve güvenlik unsurlarına yönelik paylaşılan inançlar, normlar ve tutumlar şeklinde kavramsallaştırmıştır. Yapılan tanımlardan yola çıkılarak ve sektörel farktaki farklılıklar göz ardı edildiğinde güvenlik kültürüne ilişkin olarak şu ortak özelliklerin varlığından bahsedilebilir (Wiegmann vd., 2002: 5):

- Güvenlik kültürü; grup ve örgüt üyelerinin tamamı arasında paylaşılan değerleri ifade eden, grupsal veya daha yüksek düzeyde tanımlanan bir kavramdır.
- Güvenlik kültürü, örgütteki formel/resmi güvenlik problemleriyle ilgilidir. Yönetim ve denetim sistemiyle de ilişki halindedir.
- Güvenlik kültürü, örgüt bünyesinde her seviyedeki çalışanın katkısını vurgular.
- Güvenlik kültürü, örgüt üyelerinin işyerindeki davranışları üzerinde bir etkiye sahiptir.
- Güvenlik kültürü, örgütte uygulanan ödül sistemleri ve güvenlik performansı arasındaki ilişkiyi gösterir.

- Güvenlik kültürü, örgütün hatalar, olaylar ve kazalardan öğrenme ve bu doğrultuda gelişmeyle ilgili isteğini yansıtır.
- Güvenlik kültürü, oluşan değişimlere karşı dayanıklı ve istikrarlıdır.

Sayılan bu özelliklerin her zaman işlerlik kazanabildiğini söylemek güçtür. Etkili ve işler bir güvenlik kültürünün oluşmasında bazı temel unsurların varlığı gerekmektedir. Bu unsurlar (Parker, Lawrie ve Hudson, 2006: 552):

- Sistem üzerindeki proaktif kontrollere ek olarak, meydana gelen kazalardan ve ramak kala olaylardan bilgi sağlayan, analiz eden ve ortaya çıkan bulguları dağıtan bir güvenlik sistemine sahip olma,
- Çalışanların, hataları ve ihlalleri bildirmeye hazır oldukları bir raporlama kültürüne sahip olma,
- Çalışanların, güvenlikle ilgili bilgileri edinmeye ve uygulamaya teşvik edildiği ve ödüllendirildiği, aynı zamanda kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışların sınırlarının net bir şekilde belirlendiği bir güvenlik kültürüne sahip olma,
- Dinamik ve zorlu bir görev ortamı karşısında, örgüt yapısını yeniden yapılandırma esnekliğine sahip olma,
- Güvenlik sisteminden doğru sonuçları elde etmeye ve de gerektiğinde reform uygulamaya istekli olma şeklinde sıralanabilir.

Etkili ve işlerliği olan bir güvenlik kültürünün oluşturulması, iş kazalarının önlenmesinde de hayati bir öneme sahiptir. Güvensiz koşullar ve durumlarda çalışanların güvensiz davranışlarını değiştirmek, yani çalışanların güvenlik konusuna yönelik olarak tutum, inanç ve algılarında olumlu anlamda değişiklik oluşturularak, kültürel bir farkındalık yaratılması iş kazalarını ve meslek hastalıklarını önleyebilmektedir (Cooper ve Philips, 2004: 510). Yani önlemenin ödemekten daha kolay olduğu gerçeğini dikkate almak, güvenlik kültürünü yerleştirmek ve geliştirmek, bu doğrultuda eğitim, bilinçlendirme ve risk önleme programları oluşturmak gerekmektedir. Aynı zamanda, iş güvenliği kültürü kapsamındaki faaliyetlerin maddi bir külfet, iş akışını engel olan zaman ve faaliyet kaybı olarak gören düşüncüyü de geride bırakmak gerekir (Kılış, 2019: 261).

Bu noktada, pozitif güvenlik kültürü örgütlerde tam anlamıyla güvenliğin sağlanması açısından önemli bir araç vazifesi görmektedir. Çünkü çalışanların iş

güvenliğine yönelik negatif tutumları, güvensiz davranış olarak ortaya çıkmaktadır. Güvensiz davranışlar, gelişmiş bir güvenlik sisteminin bulunmaması, çalışanların sağlıklarına yönelik olarak risk faktörlerinin farkında olmamaları ve de eksik güvenlik bilgisi gibi sebeplerle iş kazasına neden olmaktadır (Gümüş, 2017). Bunun aksine, pozitif güvenlik kültürü, çalışanların güvenli olmayan davranışları yapmadığı bir çalışma atmosferi yaratarak, kaza riskini en aza indirmektedir. Yani pozitif güvenlik kültürü, çalışanların işyerindeki risklerin bilinçli bir şekilde farkında olduğu ve bundan dolayı her zaman bu tehlikelere karşı bilinçli olduğu bir durumu ifade etmektedir. Ek olarak, çalışanların iş kazasına maruz kalma ihtimallerinin azaltılması, bu davranışların örgütün her düzeydeki birimlerinde uygulanması, kaza ve meslek hastalıklarını önleyici politika, uygulama ve prosedürler setini yansıtmaktadır (Muniz, Peon ve Ordos, 2007: 627-628).

4. Yöntem

Bu çalışmada, niteliksek araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Düşünce öğrenme yöntemi (Arlı, 2013:175) olan odak grup görüşmesi ile sağlıklı bir tartışma ortamı yaratılarak, araştırılan konu kapsamında farklı bakış açıları, düşünceler ve değerlendirmeler ile derlenen, zenginliği olan bir içerik elde edilmektedir (Baş, Çamır ve Özmaldar, 2008:103). Bu doğrultuda, odak grup görüşmesi, grup veya alt grupların bilinçli, yarı bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapmış oldukları davranışların yanı sıra, psikolojik ve sosyokültürel nitelikleri hakkında bilgi sağlamayı ve de sergilenen davranışların sebeplerini öğrenmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 98).

Odak grup görüşmelerinde katılımcı sayısı ile ilgili farklı görüşler olsa da (Byers ve Wilcoy (1988), 8-10 kişi; MacIntosh (1981), 6-10 kişi; Morgan (1997) ve Gibbs (1997), 6-12 kişi; Edmunds (2000), 8-10 kişi) genellikle bu sayı 4 ile 10 kişi arasında değişmekte olup, yapılan bu görüşmelerin az sayıda katılımcı ile gerçekleşmesi gerekmektedir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011: 102).

Yapılan odak grup görüşmesi için, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'na başvurularak, Kurul'un 2020/5 sayılı ve 05/05/2020 tarihli toplantısında Etik Kurul Onayı alınmıştır.

4.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Erzincan Marangozlar Odası'na bağlı marangozlar

oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı dönemde (Mart 2020) Erzincan Marangozlar Odasına kayıtlı toplam marangoz sayısı 52'dir. Araştırmada amaçlı örnekleme yolu izlenmiştir. Amaçlı örneklemede araştırma evreninin bütün niteliklerini temsil edebildiği düşünülen, belirli ölçülere göre seçilmiş örneklem kullanılmaktadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Araştırmanın örnekleme 24 kişiden oluşmaktadır.

Grup dâhilindeki kişiler, 45-65 yaş grubunda yer almakta olup, en az 20 yıllık mesleki tecrübesi olan marangozlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan 5'i meslekleriyle ilişkili olarak endüstri meslek lisesi mezunu olup, geri kalanları meslekleriyle ilgili olarak herhangi bir kurumsal eğitim almamış ve mesleğe ilişkin tüm bilgilerini usta-çırak ilişkisi çerçevesinde edinmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların tamamına yakınının işyerlerinde, yanlarında başka bir işçi çalıştırmadan, tek olarak çalıştıkları tespit edilmiştir.

4.2. Veri Toplama ve Analiz

Odak grup görüşmelerde açık uçlu ve gerektiğinde yorum gerektiren sorular tercih edilmelidir. Ayrıca, soruların günlük dilde kullanılmasına özen gösterilmelidir (Aytaç vd., 2018). Araştırma çerçevesinde katılımcılara yöneltilen, sorular belirli bir konu bütünlüğü çerçevesinde yürütülmüştür. Literatür incelemesi sonucunda iş kazası ve meslek hastalığı sorularına ek olarak, güvenlik kültürünün etkisi ve temel belirleyicileri çerçevesinde "güvenlik önceliği" (Cox ve Cheyne, 2000) , "güvenlik iletişimi" (Neal, Griffin ve Hart,2000; Demirbilek, 2005) "güvenlik eğitimi" (Neal, Griffin ve Hart, 2000; Dursun, 2012), "güvenlik farkındalığı" (Lin vd., 2008; Arpat, 2015) , "kadercilik" (Havold ve Nettet, 2009; Dursun; 2012), ve iş sağlığı ve güvenliği için önemli bir yer teşkil eden "ergonomi" (Aytaç vd., 2018) ile ilgili görüşme soruları oluşturulmuştur.

Bu çalışmada, gönüllülük esaslı çerçevesinde 3 ayrı günde, mesai sonlarında, seçilen marangozlarla bir araya gelinerek odak grup görüşmesi yapılmıştır. 3 ayrı günde toplam 4 odak grup görüşmesi yapılarak toplamda 24 kişinin görüşleri alınmıştır. Belirlenen gruplar 6'şar kişiden oluşturulmuştur. Görüşmeler genel olarak 45 dakika ile 1 saat sürmüştür. Ayrıca, soruların tüm katılımcılar tarafından anlaşılabilir olması için 6 kişilik bir grupla ön test uygulanmıştır. İlk olarak, araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, katılımcılardan kısaca kendileri tanıtılmaları istenmiş ve görüşmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada, verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda, odak grup görüşmesi aracılığıyla elde edilen kayıtlardan hareketle, her bir konuşma incelenmiş ve bu

çerçeve de anahtar temalar oluşturularak kodlamalar belirlenmiştir. İlk olarak, katılımcıların üzerinde durduğu temalar tespit edilmiştir (iş kazası, meslek hastalığı, güvenlik eğitimi, güvenlik önceliği, güvenlik farkındalığı, güvenlik iletişimi, kadercilik ve ergonomi). Ayrıca, tüm katılımcıların söylemlerinden ziyade, katılımcıların çoğunlukta benzer ve en belirgin ifadeleri değerlendirilerek ele alınmıştır.

5. Bulgular

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının temel amacı, proaktif bir yaklaşımla, iş kazaları ve meslek hastalıklarının meydana gelmeden önce, alınan tedbirlerle önlenmesidir. Ağaç işleri endüstrisinde, konuyla alakalı olarak, daha özel bir ifadeyle marangozluk mesleğinde, işin yapılış şekli ve kullanılan araç-gereçler sebebiyle iş kazası ve meslek hastalığı riski her zaman yüksektir. Çalışılan ortamdaki gürültü, toz, kullanılan maddelerin aşırı ağır oluşu bu meslekte meslek hastalıklarına yol açan temel unsurlardan sadece birkaçını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda katılımcılara ilk olarak meslek hastalıkları hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, katılımcıların *meslek hastalıklarına* ilişkin bakış açılarını tespit etmek üzere "Mesleğiniz gereği çalışma şartlarınız ağır (aşırı gürültü, ağır yükler, aşırı tozlu bir ortam, sürekli ayakta çalışma vb.). Bu durumun sizce zamanla sağlığını olumsuz yönde etkiledi mi? Ve meslek hastalıklarına yol açabilecek bu risk faktörlerine karşı bir önlem alıyor musunuz?" soruları yöneltilmiştir. Bu doğrultuda odak grup görüşmesi kapsamında katılımcılardan birkaçının verdiği cevaplar şu şekildedir:

K3: "İçimizde kulağı tam net duyan olduğumu zannetmiyorum... Şimdi işlerimiz pek yok ama bundan 10 sene öncesini hatırlıyorum, makineler hiç kapanmazdı. Eve gittiğimizde bazen hala kulaklarım çınlıyor oluyordu... Bu durum için kulak tıkaçları var. Bende de var, dolapta duruyor, bir ya da iki kere kullanmışımdır."

K7: "Yaş ilerledikçe daha fazla ortaya çıkıyor sanırım. Benim bacaklarımda kireçleme var, eklem yerlerim sürekli ağrır. Doktor, zamanında ağır yük kaldırmaktan ve çok ayakta durmaktan olduğunu söyledi... Biz o yükü/keresteyi kaldırmazsak kim kaldıracak."

K17: "Makine açıkken bazen nefes almakta zorlanıyorum. Ama fark etmişsinizdir, burada hep çam, ladin ağaçları var. Yani o kadar etkilemez bunların tozları insanı... Fakat şöyle bir durum da var. Kullandığımız yeni yeni malzemeler var. Bunlar çam gibi doğal değil, içlerinde kim bilir neler var. Nefes almadaki güçlüğümden nedeni belki o olabilir... Bu

durumdan korunmak için maskeler var, bende de var. Ama onu takınca da boğulacak gibi oluyorum. O yüzden maskeyi fazla kullandığımı söyleyemem."

Meslek hastalığına yönelik olarak sorulan sorular sonucunda, katılımcılarda (özellikle ileri yaşlardakilerde) meslek hastalıklarının olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bir kısmı bu durumun farkında iken, bir kısmı ise oluşan bu rahatsızlıkları meslekleriyle ilişkilendirmemektedir. Katılımcılardan alınan bilgiler doğrultusunda, genel olarak, meslek hastalıklarından korunma konusunda güvenlik ekipmanlarının kullanım oranının oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Odak grup görüşmesine dâhil olan katılımcılardan çok azının sağlığını korumak için, bilinçli bir şekilde önlemler aldığı, güvenlik ekipmanlarını kullandığı tespit edilmiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu 2018 yılı verilerine göre ülkemizde toplam 430.985 kişi iş kazasına maruz kalmıştır. Mobilya imalatı işlerinde ise iş kazasına uğrayan kişi sayısı 5.183 olarak tespit edilmiştir (SGK, 2018). Diğer yandan, iş kazası sebebiyle hayatını kaybeden çalışan sayısı da oldukça yüksek seviyelerdedir. "Tehlikeli işler" sınıfında yer alan marangozluk mesleği (ÇSGB, 2012), iş kazası ihtimali yüksek meslek gruplarından biridir. Bu doğrultuda katılımcıların *iş kazasına* yönelik bakış açılarını tespit etmek üzere "Hiç iş kazası geçirdiniz mi? Sizce bu kaza/kazaların nedeni neydi?" sorusu yöneltilmiştir. Odak grup görüşmesindeki katılımcılardan birkaçının verdiği cevaplar şu şekildedir:

K2: "İş kazası bu meslekte geçirmeyen yoktur. Parmaklarımıza bakacak olursanız kimimizde bir iki parmak eksik, kimimizin elinde çok derin izler var..."

K9: "Bu meslekte iş kazası yaşamamak imkânsız gibi bir durum. Çalışma ortamımızı görüyorsunuz. Kullandığımız makineleri de görüyorsunuz. En ufak bir dikkatsizliğinizde makinelerin şakası olmuyor... Yaptığımız kazalarının hemen hemen hepsinin dikkatsizliğimden, dalgınlığımdan olduğunu söyleyebilirim."

K20: "Benim parmaklarımda çok şükür bir kesik/eksiklik yok. Ama bazıları da farklı farklı kazalar geçirebiliyor. Makineden parça fırlayıp yüzüne gelenler de var, üstüne kalas düşenler de var. Veya montaja inşaata gittiğimizde orada başına olmadık kazalar gelen arkadaşlarımız da var... Ama bu meslekteki ustasından çırağına herkes büyük küçük bir şekilde kaza geçirmiştir... Bu kazalarda ne etkilidir sorusuna cevap verecek olursam: dikkatsizlik, makinelerin çok tehlikeli oluşu, çalışma ortamının güvensiz oluşu vs."

İş kazasına yönelik olarak sorulan sorulara alınan yanıtlar doğrultusunda, katılımcıların hemen

hepsinin bir şekilde iş kazası geçirdiği anlaşılmaktadır. İncelenen konu çerçevesinde önemli olan nokta, bu kazaların neredeyse katılımcıların hepsi tarafından kendi kusurları ve dikkatsizlikleri sebebiyle ortaya çıkmış oluşudur. Dikkatsizlik ve gerekli önlemlerin alınmaması iş kazalarına sebep olmuştur. Diğer yandan, literatür incelendiğinde iş kazalarına yönelik yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, yaşanan kazaların çok büyük bir bölümünün insan faktörü, geri kalanın ise çevre, makine ve donanımsal faktörlere bağlı olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Akyüz vd. 2016: 67)

İş sağlığı ve güvenliği açısından da kritik bir öneme sahip olan eğitim konusu, iş kazalarını, meslek hastalıklarını ve ramak kala olayların yaşanma sıklığını azaltmada son derece önemlidir. Güvenlik kültürü açısından düşünüldüğünde ise, güvenlik eğitimi çerçevesinde, bu eğitim yönetim tarafından çeşitli araçlar kullanılarak çalışanlara sunulabileceği gibi, yanında işçi çalıştırmayan işyeri sahipleri de kendileri için bu sağlık ve güvenlik eğitimi imkânından yararlanabilmektedirler. Bu doğrultuda, katılımcıların *güvenlik eğitimi* konusundaki bakış açılarını tespit etmek üzere "İş sağlığı ve güvenliği konularına yönelik kapsamlı eğitimler aldınız mı/alıyor musunuz? Çalışanlarınızın bu eğitim programlarına katılmasını sağlıyor musunuz?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan birkaçının vermiş olduğu cevaplar şu şekildedir:

K1: "*Herhangi bir eğitim almadım. Sağlık, güvenlik ve işin nasıl yapılacağı konularını ustamızdan görerek öğrendik. Çocukluktan beri bu işte olduğumuz için burası bir bakıma okul oldu...*"

K10: "*Çıraklıktan yetiştiğimiz için herhangi bir eğitim almadım. Daha sonra öyle bir talebim de olmadı... Yanımızda çalışan gördüğünüz gibi yok. Yıllardır tek çalışıyorum. Diğer arkadaşlarda genel itibarıyla böyle. Eskisi gibi canlı bir meslek değil bizimkisi... Ama yanımda birisi çalışsaydı tabi ki ona öğretilirdim güvenlik konularını, ne gerekiyorsa yapardım."*

K24: "*Ben endüstri meslek lisesi mezunuyum. Okulda iş güvenliğine yönelik bir ders almıştık. Yaklaşık 15 yıl önce. O tarihten sonra herhangi bir eğitim almadım... Yanımda bir kişi çalışıyor. O da benden ne gördüyse onu uyguluyor... Yanlış hatırlamıyorsam onu bir iki kere eğitime götürdüler ama ne öğretiler desen o da hatırlamaz... Ama iş kazalarını azaltmada eğitimli olmak, neyin nasıl yapılacağını eğitimli kişilerden öğrenmek tabi ki daha iyi olur"*.

Alınan yanıtlar çerçevesinde katılımcıların neredeyse hiçbirinin iş sağlığı ve güvenliğine yönelik olarak bilinçli ve kurumsal bir şekilde eğitim almadığı gözlemlenmiştir. Meslek lisesi mezunu olan katılımcıların okul eğitimleri esnasında iş güvenliği

eğitimi aldığı, diğer katılımcıların ise usta-çırak ilişkisi çerçevesinde ve de tecrübeler yoluyla iş sağlığı ve güvenliğine yönelik bilgiler edindiği tespit edilmiştir.

İş güvenliği konusu bazı durumlarda (işin yetiştirilebilmesi, maddi kısıtlılıklar vb.) ikinci plana atılabilmektedir. Ancak bu durum, kişilerin düşündüğünden farklı şekilde, olumsuz yanları daha fazla olarak, telafisi güç sonuçlara neden olabilmektedir. Bu doğrultuda, işletmelerin iş güvenliğine verdiği öncelik, iş kazalarının veya ramak kala olayların yaşanmasını azaltmada önemli bir unsur olup, iş güvenliği kültürünün temel belirleyicilerinden birini yansıtmaktadır. Güvenlik önceliği ile örgüt için iş güvenliğinin taşıdığı önem düzeyi ortaya koyulurken, örgüt çalışanlarının bu durumu nasıl değerlendirdiği de önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, katılımcıların *güvenlik önceliği* hakkındaki bakış açılarını tespit etmek üzere "Sizce üretimle güvenlik eş bir öneme sahip midir? Hangisine öncelik verirsiniz?" soruları yöneltilmiştir. Odak grup görüşmesi kapsamında katılımcılardan birkaçının verdiği cevaplar şu şekildedir:

K5: "*Güvenlik önce gelir tabi ki. Elim ayağım sağlam olmayınca ben zaten çalışmam, üretim yapmam"*.

K13: "*Güvenlik önce gelir. Ama bazı durumlar oluyor ki güvenliği geri plana da atabiliyoruz... İşin yetiştirilmesi gerek, teslim süresi geçmiş müşteri sürekli arıyor kapı pencere nerde kaldı... Böyle durumlarda güvenlik aklımıza pek gelmiyor... Aslında güvenlik aklımızda da işimize gelmiyor diyelim. İşi bitirelim de sonra güvenliği düşünürüz diyebiliyoruz"*.

K17: "*Ben kendi dikkatsizliğim sebebiyle, yani sizin söyleminizle güvenlik önlemlerine dikkat etmeyerek, bir kaza geçirdim. Yetiştirmem gereken bir iş vardı, hemen bitireyim telaşına düştüm. Ama ne oldu, yaklaşık bir sene hiç çalışmadım. Daha dikkatli olsaydım iş belki bir-iki gün gecikecekti ama benim de parmaklarım sizlerinki gibi düzgün olacaktı... Bunlara rağmen benzer durumlarda yine benzer hareketleri yapıyoruz ama... "*

K23: "*Güvenlik tabi ki önemli. Her şeyin başı sağlık. Ama şu makineye (planya) güvenlik ekipmanı taktırsak tonla para. Bizimkiler eski model, yenileri daha güvenli. Ama yenisini almaya kalksan güç yetmez. Bizim kazancımız ne ki bu masrafi yapalım/yapabilelim"*.

Güvenlik önceliğine yönelik olarak, katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan güvenliğin her şeyin önünde tutulması düşüncesinin hâkim olduğu tespit edilmiştir. Ancak güvenlik önceliği düşüncesine sahip olmakla bu düşünceyi uygulamaya geçirmede ciddi problemlerin olduğu gözlemlenmiştir.

İş güvenliği kültürüyle yakından ilişkili bir diğer boyut ise güvenlik farkındalığıdır. Çalışanlar iş ortamındaki güvenlik sorumluluklarını bilmeleri veya güvenlik kurallarının ne anlam ifade ettiğinin farkında olmaları bu durumu açıklamaktadır. Bu doğrultuda, katılımcıların *güvenlik farkındalığına* yönelik bakış açılarını tespit etmek için "İşinizin gerektirdiği kuralların ne anlam ifade ettiğini biliyor musunuz? Güvenlik kurallarına her zaman uyuyor musunuz?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan odak grup görüşmesi esnasında alınan cevaplardan birkaçı şu şekildedir:

K1: "*Yarın eve ekmek götürülebilmek için güvenlik kurallarına uymam gerektiğini düşünüyorum. Ama her zaman yapamıyorum...*".

K24: "*Güvenlik kurallarına uymak aslında biraz bilinçle alakalı. Arkadaşlarımızın çoğu, belki bazen ben de o kuralları atlıyoruz... Ama sağlığımız olduğu sürece biz bu işi yapabiliriz. Ufacık bir kazada bile günlerce dönüp o anı düşünüyorsunuz. Bu durum haliyle sizi olumsuz etkiliyor*".

Alınan cevaplar doğrultusunda katılımcıların genel kanısının güvenliğin "ekonomik anlamda" yarına kalabilmek için önemli olduğu tespit edilmiştir. Ama çeşitli sebeplerden dolayı (ekonomik, zaman baskısı, ihmalkârlık vb.) güvenliğin ihmal edilebildiği de gözlemlenmiştir.

İş güvenliğinin sağlanmasında, ramak kala olayların ilerleyen dönemlerde iş kazasına dönüşmesinin engellenebilmesinde yönetim ve çalışanlar arasındaki iletişimin önemi büyüktür. Sağlıklı iletişimin var olduğu işyerlerinde, güvenlik konuları hakkında açık bir iletişim hâkimdir. Oluşan bu açık iletişimde, iş güvenliği kültürünün oluşturulmasında son derece önemlidir. Bu doğrultuda, katılımcıların *güvenlik iletişimine* yönelik bakış açılarını tespit etmek üzere "Meydana gelen küçük ya da büyük tüm kazaları veya güvensiz çalışma koşullarını çalışanlarınıza size bildirir mi? Çalışanlarınızdan gelen iş güvenliğine yönelik önerileri dikkate alırmısınız?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplardan birkaçı şu şekildedir:

K2: "*Şu anda yanımda kimse çalışmıyor. Ama önceleri yanımda çıraklar çalışırdı. Omların yaşadıkları küçük kazaları, olumsuz durumları bana ilettiklerini düşünmüyorum...*".

K8: "*Yani burada zaten iç içe çalışıyoruz. Olan biten her şeyden haberimiz var. Onun başına gelen kaza yarın benim başıma da gelebilir. Elimizden geldiğince tedbir almaya çalışıyoruz*".

Marangozluk mesleğinin eski kazançlı günlerinden uzak olması ve yanında çalıştırılan her işçinin birer masraf kalemi olarak düşünülmesinden dolayı görüşmelerin yapıldığı katılımcıların neredeyse

tamamının işyerlerinde tek olarak çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, sınırlı sayıda olmakla birlikte, yanında işçi çalıştıran katılımcıların çalışanları ile aralarında sağlıklı bir iletişim olduğunu söylemek mümkündür. Ancak şu an olmasa bile, bundan yaklaşık 8-10 sene önce, meslek gereği, çıraklık statüsünde çalışanların ustaları ile aralarındaki güvenlik iletişiminin zayıf olduğu ifade edilebilir.

Güvenlik kültürünün oluşturulabilmesinde önemli noktalardan bir tanesi de iş kazalarının alınacak tedbirlerle en aza indirilebileceği düşüncesinin yaygınlığının sağlanabilmesidir. Bu noktada, iş kazalarını çalışanların nasıl algıladıkları ve iş kazaları ile ilgili kadercilik algıları ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, katılımcıların *kaderciliğe* yönelik bakış açılarını tespit etmek üzere "Sizce kazalar önlenbilir mi? Ya da ne yaparsanız yapın kaza olur mu?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcılardan bazılarının vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir:

K2: "*Kader ve kaza inancımız gereği vardır. Başımıza bir iş gelecekse ondan kaçmamız imkânsız gibi. Yani anlımıza yazıldıysa bir şekilde olur...*"

K8: "*Her ne kadar dinimizde kader ve kaza varsa da Allah bizlere akıl vermiş. Bile isteye ateşe atlar mısın? İş kazası da böyle bir şey. Ben tüm önlemleri alırım, ondan sonra olacaklara müdahale edemem. Ama önlemleri alıp kazayı en aza indirmek bizim elimizde olan bir durum*".

K19: "*Bizim önlem almamız önemli tabi. Hızara elimi dikkat etmeden uzatırsam keser. Göz göre göre bunu yapıp, bu zaten benim kaderimde varsa olur demek biraz saçma. Önce önlemimi alıp gerisini Allaha bırakmak en doğrusu...*"

Alınan cevaplar doğrultusunda, katılımcıların iş kazalarına yönelik kadercilik algılarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Genel kanı olarak, önlemin alınması gerektiği, böylelikle iş kazalarının en aza indirilebileceği düşüncesi hâkimdir.

İş sağlığı ve güvenliği kapsamında, işyerlerinde kazalara ve meslek hastalıklarına yol açan çeşitli risk faktörleri bulunmaktadır. Ergonomik risk faktörleri de bu çerçevede değerlendirilmektedir. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının azaltılmasında, iş ve insan arasındaki uyumu sağlayan ergonominin yeri oldukça büyüktür. Bu doğrultuda, katılımcılara risk faktörleri ve ergonomi hakkında genel bir bilgi verildikten sonra "İşyerinizdeki risk faktörleri hakkında neler söyleyebilirsiniz? İşyerinizin, çalışma şekillerinizin ve kullandığınız araç-gerecin ergonomik olduğunu düşünüyor musunuz?" soruları yöneltilmiştir. Bu sorulara katılımcılardan bazılarının vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir:

K4: "İş ortamımızı görüyorsunuz. Makineler çalıştığında birbirimizin konuştuğu şeyleri duymuyoruz. Zımpara vs. yaptığımızda tozdan göz gözü görmüyor. Sonra, bazen vernik atıyoruz, onlar için sizin anlattığınız şekilde bir düzeneğimiz yok... Her çeşit risk var ve sanırım ergonomik bir işyeri değil burası... O bahsettiğiniz önlemleri almak da işimize gelmiyor sanırım. Maske takmak, her seferinde kulak tıkacı takmak zor geliyor."

K11: "Sizin söylediğiniz duruş bozukluğuyla ilgili bir örnek vermek isterim ben. Benim işyerimde şu makinenin (Yatar Makinesi) altında 10 cm'lik bir parça ilave ettim. Çünkü yüksekliği çok düşüktü ve çalışmamı engelliyordu. Ben de böyle bir çözüm buldum... Artık eskisi gibi de eğilmekten kaynaklı belim ağrımıyor... Çoğu arkadaşın dükkânındaki makineler bayağı aşağıda duruyor, bu da ergonomi oluyor sanırım..."

K15: "Risklerden bahsettiniz, stres dediniz... Tek başıma çalışıyorum. İş yetiştirebilmek için çok zorlandığım oluyor bazen. Sonra, mesleğimizin durumu ortada. Emekliliği olmayan veya ek geliri olmayan şu devirde marangozlukla belli bir standardın üstünde hayat yaşayamaz. Ne öldürür ne diriltir. Kazandığımız para masrafları zar zor karşılıyor. Bunlar benim için hep stres..."

Yapılan görüşme sonucunda, katılımcıların risk faktörlerinden (fiziksel, psikososyal ve ergonomik) etkilenmekte oldukları tespit edilmiştir. Yapılan iş ve çalışma koşulları gereği, fiziksel ve ergonomik risk faktörlerinden etkilenen çalışanların çoğunlukta olduğu gözlemlenirken, psikososyal risk faktörlerinden etkilenen çalışan sayısının da oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir.

İşyerlerinin ziyaretleri esnasında ek olarak gözlemlerde de bulunulmuştur. Yapılan gözlemlerde, kullanılan makinelerin (planya, şerit, yatar vb.) kesmede kullanılan kısımlarının korumasız ve tamamen açık olduğu tespit edilmiştir. Makinelerin çalışır vaziyetteki ses seviyeleri insan kulağını oldukça rahatsız etmektedir. Bu makinelerde çalışanların yüksek sestten korunmak için kulak tıkaçlarına sahip olduğu ancak bu tıkaçları kullanmadığı gözlemlenmiştir. Çalışma ortamının iş şartları dolayısıyla oldukça tozlu olduğu ve istisnalar olmak kaydıyla, herhangi bir havalandırma sisteminin olmadığı tespit edilmiştir. Bu ortamda çalışanların tozlardan korunmak için herhangi bir maske kullanmadığı gözlenmiştir. Ek olarak, kullanılan malzemelerin (kereste vb.) oldukça ağır olduğu, bunların kaldırımı için insan kuvvetinin gerekte olduğu ve yanlış kaldırma biçimleriyle meslek hastalıklarına (bel, boyun ve eklem rahatsızlıkları vb.) yol açabilecek nitelikte olduğu gözlemlenmiştir.

6. Sonuç ve Genel Değerlendirme

Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi için son derece önemlidir. Bu doğrultuda, çalışma ortamında sağlık ve güvenliği sağlamak adına yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Ancak alınan bu önlemlere rağmen binlerce insan, işe bağlı kazalar sebebiyle ya hayatını kaybetmekte ya da engelli hale gelmektedir. Bununla beraber, iş kazaları, tehlikeli durumlara veya tehlikeli davranışlara yönelik olarak alınan tedbirlerle azalma gösterebilmektedir. Tehlikeli durumun ortadan kaldırılması, yönetimin üzerine alması gereken bir unsurken, tehlikeli davranışın önüne geçilmesi konusunda, teknik boyutun yanında insan faktörünün önemi de gündeme gelmektedir. İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında insan faktörünün de diğer teknik faktörler kadar önemli olduğunun bilincine varılması, güvenlik kültürü kavramının önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Meydana gelen veya gelebilecek kaza, var olan bir meslek hastalığı ve risk konusunda örgütün tüm çalışanlarıyla ortak düşünce ve inanışları olarak ifade edilen güvenlik kültürü kavramı, çalışma ortamının sağlıklı ve güvenli olmasında son derece önemlidir. Araştırmanın yapıldığı, iş kazası ve meslek hastalığı yüksek, tehlikeli işler sınıfında yer alan marangozluk mesleği için de güvenlik kültürü oldukça büyük öneme sahiptir.

İş güvenliği kültürüne yönelik bakış açısını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada önemli birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle, araştırma sonuçları katılımcılarda çeşitli meslek hastalıklarının var olduğunu göstermektedir. Özellikle eklem ağrılarının ve işitsel problemlerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir konu ise iş kazalarıdır. Bu doğrultuda, araştırma kapsamındaki katılımcıların hepsinin, büyük veya küçük boyutlarda iş kazalarına maruz kaldığı tespit edilmiştir. Gerek meslek hastalıklarının gerekse de iş kazalarının önlenmesine yönelik olarak, katılımcılarda belirli bir düşünce yapısının varlığı gözlemlenmekle beraber, bu durumların önlenmesi ve tekrarlanmaması için faaliyete geçirilen herhangi bir bilinçli uygulamanın olmadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, iş kazası ve meslek hastalığı ve de bu durumlara yönelik alınan önlemler çerçevesinde, güvenlik kültürü seviyesinin araştırma yapılan katılımcılar üzerinde oldukça düşük olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde, bu alanda yapılan araştırmalarda genel olarak, kazaya uğrayan çalışanların güvenlik kültürüne ilişkin tutumlarının, kazaya uğramayan çalışanlara kıyasla daha düşük olduğu görülürken (Lee, 1998; Smith ve Wardsworth, 2009; Dursun, 2012; Kalaycıoğlu, 2019), bazı çalışmalarda ise güvenlik kültürünün iş

kazalarını azaltmada önemli bir işlevinin olduğu tespit edilmiştir (Tutar, Nam ve Nam, 2019).

İş kazalarının, meslek hastalıklarının ve ramak kala olayların yaşanma sıklığını azaltma noktasında eğitim konusu son derece önemlidir. İş sağlığı ve güvenliğine yönelik alınan eğitim, bu konuya yöneticilerin tutumu güvenlik kültürünün varlığı açısından belirleyici niteliktedir. Yapılan araştırmada katılımcıların büyük bir çoğunluğunun iş sağlığı ve güvenliğine yönelik hiç eğitim almadığı, eğitim alanların ise bu eğitimi çok sınırlı bir çerçevede aldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların eğitim seviyeleri ilköğretim ve lise düzeyinde olup, edinilen bilgilerin usta-çırak ilişkileri doğrultusunda gerçekleştiği belirlenmiştir. Ek olarak, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik sınırlı da olsa eğitim alanların ve eğitim seviyeleri diğerlerine kıyasla yüksek olanların, güvenlik kültürü algılarının diğer katılımcılara kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçların literatürde yer alan bazı araştırma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği de görülmektedir (Demirbilek, 2005; Gyekye ve Salminen, 2009; Dursun, 2012; Kalaycıoğlu, 2019; Tutar, Nam ve Nam, 2019). Ayrıca bazı araştırma sonuçlarında ise güvenlik kültürü ile eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Garcia, Boix ve Canosa, 2004; Gürbüz ve İbakovic, 2017).

İşletmelerin iş güvenliğine verdiği öncelik güvenlik prosedürlerinin dikkatli bir şekilde takip edilmesi ve güvenliğin üretimden daha önemli bir konu olması ile yakından ilişkili bir durumdur. Araştırmada elde edilen bulgular genel olarak güvenlik önceliğine uyulmaya çalışıldığına işaret etmektedir. Ancak çeşitli sebeplerle, örneğin işin yetiştirilmesi, zaman baskısı veya ekonomik sebeplerle güvenlik önceliğinin ihmal edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca güvenlik önceliğiyle ilişkili olarak, katılımcıların güvenlik ekipmanlarını kullanma sıklığının oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir. Güvenlik önceliğine verilen önem, güvenlik kültürü seviyesi hakkında ipuçları da vermektedir. Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular doğrultusunda güvenlik önceliğinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu konu ile ilgili literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, güvenlik kültürü ile güvenlik önceliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilen çalışmaların mevcut olduğu belirlenmiştir (Ocaktan, 2009).

Güvenlik kültürü açısından bir diğer konu olan güvenlik farkındalığı, güvenlik konusunda sorumlulukların ne anlam ifade ettiğinin bilinmesi ve uyulan güvenlik kurallarının temelde ne anlam ifade ettiği ile alakalıdır. Araştırma bulguları, güvenlik farkındalığının iyi seviyede bir güvenlik kültürünün

oluşması için yeterli olmadığını göstermektedir. Güvenlik kurallarının ne anlam ifade ettiğinin bilinmesine rağmen, bu kurallara uyma sıklığının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması adına yönetim ve çalışanlar arasındaki iletişimin kalitesi oldukça önemlidir. Güvenlik kültürünün sağlam temeller üzerinde oluşturulabilmesinde de iletişimin sağlıklı oluşu en kritik noktayı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, işyerlerinin büyük çoğunluğunun kendi hesabına çalışan kişiler tarafından işletildiği gözlemlenmiştir. Sınırlı sayıda olmakla birlikte, yanında işçi çalıştıran katılımcıların çalışanlarıyla aralarında güvenliğe yönelik iletişimlerinin sağlıklı olduğu, kaza ve ramak kala olayların bildirimlerinde herhangi bir aksamanın yaşanmadığı gözlemlenmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki, yanında işçi çalıştırmayan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, güvenlik iletişimine yönelik bakış açılarının pozitif güvenlik kültürünün oluşturulması adına çok yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde konuya ilişkin çeşitli sonuçlarla karşılaşmaktadır. Fung vd. (2005) tarafından işletmedeki amir ve çalışanlar üzerinde yapılan çalışmada, amirlerin iletişim algılarının çalışanlara kıyasla daha yüksek olduğu, bunun sebebinin ise bu tarz konuların amirlerin sorumluluğu altında olduğu düşüncesi tespit edilmiştir. Ali, Abdullah ve Subrahmaniam (2009) tarafından yapılan çalışmada, iletişimin işe bağlı yaralanmalar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bazı araştırmalarda ise güvenlik iletişimi ile iş güvenliği kültürü arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Aytaç ve Dursun, 2018).

Çalışanların iş kazalarını nasıl algıladıkları ve bu algılayış biçiminde kadercilik kavramının yeri ve önemi güvenlik kültürünün oluşumu için son derece önemlidir. Araştırma sonuçları, katılımcıların kadercilik algılarının düşük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı ortaya çıkan kazaları içsel faktörlere atıf yaparak dile getirdiği, bu kazalarda kendi kusurlarına vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Bu durumda güvenlik kültürünün oluşması ve sürdürülebilmesi adına son derece önemlidir. Literatür incelendiğinde çeşitli sonuçlarla karşılaşmaktadır. Bazı araştırmalarda eğitim seviyesi, medeni durum, kadro derecesi gibi değişkenler ile kadercilik algı düzeyi arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Nam, 2019; Kalaycıoğlu, 2019). Dursun (2012) tarafından yapılan araştırmada iş güvenliği kültürünün alt boyutu olan kaderciliğin, güvenlik önceliği ve güvenlik eğitimi ile negatif yönde bir ilişki içinde olduğu belirlenirken, Gürbüz ve İbrakovic (2017)'in çalışmasında ise, kaderciliğin iş güvenliğinin diğer

tüm alt boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Mearns vd. (2004) tarafından ülke karşılaştırması temelinde (Norveç ve Birleşik Krallık) yapılan araştırmada, Norveç uyruklu çalışanların daha fazla kadercilik algısına sahip oldukları belirlenmiştir.

İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, çalışma ortamındaki risk faktörlerinin algılanış şekilleriyle de yakından ilişkilidir. Algılanan risk faktörlerine karşı çalışanların tutum ve davranışları da güvenlik kültürünün oluşturulabilmesi adına oldukça önemlidir. Araştırma sonuçları, katılımcıların risk faktörlerinin genel itibarıyla farkında olduklarını, ancak bu risk faktörlerinin ortadan kaldırılması için somut adımlar atmadıklarını göstermektedir. Fiziksel ve ergonomik risk faktörlerinin belirgin olarak gözlemlendiği işyerlerinde, katılımcıların iş kazasına maruz kalsalar bile aynı işyeri dizaynı ve benzer tedbirsizliklerle çalışmaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Güvenlik kültürünün oluşması adına risk faktörlerinin bilinçli bir şekilde farkında olup, bu faktörler için çeşitli önlemler almak son derece önemlidir. Literatür incelendiğinde, konu ile ilişkili olarak benzer sonuçlara farklı çalışmalarda da ulaşıldığı tespit edilmiştir (Tüfekçi ve Gökçe, 2015; Yu vd., 2013; Aytaç vd., 2017; Tutar, Nam ve Nam, 2019).

Genel olarak bakıldığında, araştırma kapsamındaki çalışanlarda güvenlik kültürü seviyesinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Güvenlik kültürü seviyesinin düşüklüğü ve risk faktörlerine karşı herhangi bir önlem alınmaması, sürekli olarak iş kazası ve meslek hastalığı riskini beraberinde getirmektedir.

Gerek araştırmanın yapıldığı sektör düşünüldüğünde gerekse de risk ve tehlikenin yüksek olduğu diğer sektörler üzerine odaklanıldığında, sayılan bu olumsuz durumların ortadan kaldırılması öncelikle oluşturulacak pozitif veya olumlu bir güvenlik kültürü ile sağlanabilir. Pozitif bir güvenlik kültürünün oluşturulmasında, yönetim ve çalışanların işbirliği içinde çalışarak birbirlerine destek sağlamaları gerekmektedir. İletişim kanallarının sağlıklı kurulmasının yanında, sürekliliği olan güvenlik eğitimleri aracılığıyla da pozitif bir güvenlik kültürü oluşturulabilir. Ayrıca, güvenlik faaliyetlerine çalışanların da dâhil edileceği teşvik sistemlerinin oluşturulması, sağlık ve güvenliğin hem yönetim hem de çalışanlar tarafından sahiplenilmesine yardımcı olacaktır. Ek olarak, bilinmelidir ki, güvenlik kültürünün oluşturulması kısa sürede gerçekleşecek bir durum olmayıp, zamana yayılarak istikrarlı ve sabırlı bir şekilde takibi gereken bir süreci ifade etmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği açısından güvenlik kültürünün önemini tespit etmeye yönelik olarak yapılan bu çalışmanın bazı kısıtları da bulunmaktadır. Öncelikle araştırma tek bir sektörde/meslek grubunda yapılmıştır ve bu nedenle araştırma sonucunda elde edilen bulguların tüm sektörleri kapsayacak şekilde genelleme yapılması mümkün görünmemektedir. Bir başka kısıt ise, çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcıların kendi nam ve hesabına çalışan kişilerden oluşması, güvenlik kültürünün oluşmasında önemli bir yeri olan "yönetim" faktörüne ilişkin sorulara sağlıklı cevaplar alınmamasına neden olmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Kaynaklar

- Akalp, G ve Yamankaradeniz, N. (2013). İşletmelerde Güvenlik Kültürünün Oluşumunda Yönetimin Rolü ve Önemi, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2), ss. 96-109
- Akyüz, K. C., Yıldıırım, İ, Tugay, T., Akyüz, İ. ve Gedik, T. (2016). Orman Ürünleri Sanayi Sektöründe İş Kazası İstatistiklerine Genel Bir Bakış", *Düzce Üniversitesi Ormanlık Dergisi*, 12(2), ss. 66-79.
- Ali, H., Abdullah, N.A.C. & Subramaniam, C. (2009). Management Practice in Safety Culture and Its Influence on Workplace Injury: An Industrial Study in Malaysia, *Disaster Prevention and Management*, 8(5), pp. 470-477.
- Arcı, K. (1999). *İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Dersleri*, Tes-İş Eğitim Yayınları, Ankara.
- Arlı, E. (2013). Barınma Yerinin Üniversite Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Gelişim ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkilerinin Odak Grup Görüşmesi İle İncelenmesi, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(2), ss.173-178.
- Arpat, B. (2015). İş Güvenliği Kültürünün İş Kazalarına Etkileri: Metal Sektörü-Denizli İli Örneği, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aytaç, S. ve Dursun, S. (2018). The Effect On The Safety Culture of Occupationalaccidents and Safety Behavior: The Case of Turkey", *38th International Academic Conference*, Prague, pp. 20-28.
- Aytaç, S., Dursun, S., Yıldız Bağdoğan, S. (2018). *Psikolojiye Giriş*, Dora Yayınevi, Bursa.
- Aytaç, S., Özok, A.F., Yamankaradeniz, N., Çankaya, O., Akalp, G., Gökçe, A. ve Tüfekçi, U. (2018). *Metal*

- Sanayinde Çalışan Kadınların Sağlık ve Güvenlik Açısından Risk Faktörleri*, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları-27, Ankara.
- Aytaç, S., Özok, A.F., Yamankaradeniz, N., Çankaya, O., Akalp, G., Gökçe, A., Tüfekçi, U. (2018). Metal Sanayiinde Çalışan Kadınların Ergonomik Risk Algısı: Bir Araştırma, *Ergonomi Dergisi*, 1(1), ss. 29-38.
- Baloğlu, C. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Baş, T., Çamır, M. ve Özmaldar, B. (2008). *Odak Grubu Çalışması*, Ed. Baş, T. ve Akturan, U., Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Başbuğ, A. (2005). *İş Hukuku*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Cerev, G. ve Yıldırım S. (2018). Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazası ve Meslek Hastalıklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme, *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), ss. 53-72.
- Cooper, D. M. (2000). Towards A Model of Safety Culture, *Safety Science*, 36, pp. 111–136.
- Cooper, M.D. & Phillips R.A. (2004). Exploratory Analysis of the Safety Climate and Safety Behavior Relationship, *Journal of Safety Research*, 35, pp. 497-512.
- Cox, S. & Flin, R. (1998). Safety Culture: Philosopher's Stone or Man of Straw?, *Work and Stress*, 12(3), pp. 189-201.
- Cox, S. J. & Cheyne, A.J. (2000). Assessing Safety Culture in Offshore Environments, *Safety Science*, 34, pp.111-129.
- Cox, S. J., & Flin, R. (1998). Safety Culture: Philosopher's Stone or Man of Straw?, *Work and Stress*, 12 (3), pp. 189 - 201.
- Cox, S. J. & Cheyne, A.J.T. (2000). Assessing Safety Culture in Offshore Environments, *Safety Science*, 34, pp. 111-129.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz E. (2011), “Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi”, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4 (1), 95-107.
- ÇSGB (2012). İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği, Resmi Gazete 26/12/2012, (Sayı: 28509).
- Demirbilek, T. (2005). *İş Güvenliği Kültürü*, Legal Yayıncılık, İzmir.
- Dursun, S. (2012). *İş Güvenliği Kültürü*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Fung, I.W.H., Tam, C.M., Tung, C.F.K & Man, A.S.K. (2005). Safety Cultural Divergences Among Management, Supervisory And Worker Groups in Hong Kong Construction Industry, *International Journal of Project Management*, 23, pp. 504–512.
- Garcia, A.M., Boix, P. & Canosa, C. (2004). Why Do Workers Behave Unsafely at Work? Determinants of Safe Work Practices in Industrial Workers, *Occup Environ Med.*, 61, pp. 239–246.
- Gerek, N. (1998). *Türkiye’de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği*, Türk-Metal Sendikası Yayını, Ankara.
- Gümüş, R. (2017). Türkiye’de 2015 Yılında Meydana Gelen İş Kazalarının Analizi ve 2014 Yılı Verileri İle Karşılaştırılması, *The Journal of Academic Social Science Studies*, (55), ss. 277-287.
- Gürbüz, H. ve İbakovic, H. (2017). İşletmelerde İş Güvenliği, Güvenlik Performansı ve İş Güvenliği Kültürü, *Sobider*, Yıl 4, S. 11, ss. 442-469.
- Gyekye, S. A. & Salminen, S. (2009). Educational Status and Organizational Safety Climate: Does Educational Attainment Influence Workers’ Perceptions of Workplace Safety?, *Safety Science*, 47, pp. 20–28.
- Halis, M. (2003). Durumsallığı Açısından Türk Örgüt Kültüründeki Yönelimler, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, ss. 109–135.
- Havold, J.I., & Nettet, E. (2009). From Safety Culture to Safety Orientation: Validation and Simplification of a Safety Orientation Scale Using A Sample of Seafarers Working for Norwegian Ship Owners”, *Safety Science*, 47, pp. 305–326.
- ILO (2011), *Yeraltı Kömür Madenlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği*, Ayda Yayınevi, Ankara.
- ILO (2018). *Genç İşçilerin Sağlık ve Güvenliğinin İyileştirilmesi*, ILO Publications, Baskı:1.
- İSİG (2019). İş Cinayetleri Raporu, Erişim Adresi: <http://isigmeclisi.org/20220-yasamak-ve-yasatmak-icin-direnecegiz-2019-yilinda-en-az-1736-isci-yasa>, Erişim Tarihi: 21/03/2020.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (2012). 6331 Sayılı, Resmi Gazete: 30/06/2012 (Sayı: 28339).
- İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirme Yönetmeliği (2012), Resmi Gazete: 29/12/2012, (Sayı:28512).
- Kalaycıoğlu, D. (2019). Orman Ürünleri Sanayisinde Güvenlik Kültürü ve Güvenlik Performansının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, Trabzon.
- Kılış, İ. (2014). *İş Sağlığı ve Güvenliği*, Dora Yayıncılık, Bursa.

- Kılış, İ. (2019). İş Sağlığı ve Güvenliği, *Sosyal Politika*, 10. Baskı, Dora Yayıncılık, ss. 252-288.
- Kılış, İ., Güler, C. ve Gökulu, O. (2014). 6331 Within The Framework Employer Obligations and An Example of Risk Assessment In Shopping Malls, *İş Güç Dergisi*, 16(2), pp. 80-111
- Kocabaş, F., Aydın, U., Canbey Özgület, V., İlhan, M.N., Demirkaya, S., Ak, N. ve Özbaş, C. (2018). "Çalışma Ortamında Psikososyal Risk Etmenlerinin İş Kazası, Meslek Hastalıkları Ve İşle İlgili Hastalıklarla İlişkisi", *Sosyal Güvençe Dergisi*, Yıl:7, S.: 14, ss.28-62.
- Kurt, R. (2013). *Herkes İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Lee, T. (1998). Assessment of Safety Culture at A Nuclear Reprocessing Plant, *Work and Stress*, 12, pp. 217-237.
- Leka, S., Griffiths, A. & Cox, T. (2003). *Systematic Problem Approaches for Employers, Managers and Trade Union Representatives*, Work Organisation & Stress, World Health Organization Press, Geneva.
- Lin, S., Tang, W.J., Miao, J.Y., Wang, Z.M. & Wang, P.X. (2008). Safety Climate Measurement at Workplace in China: A Validity and Reliability Assessment, *Safety Science*, 46, pp.1037-1046.
- Mearns, K., Flin, R., Gordon, R. & Fleming, M. (1998). Measuring Safety Climate on Offshore Installations, *Work and Stress*, 12(3), pp. 230-254.
- Mearns, K., Rundmo, T., Gordon, R. & Fleming, M. (2004). Evaluation of Psychosocial and Organizational Factors in Offshore Safety: A Comparative Study, *Journal of Risk Research*, 7(5), pp. 545-561.
- Muniz, B. F., Peon, J.M.M. & Ordas, C.J.V. (2007). Safety Culture: Analysis of The Causal Relationships Between Its Key Dimensions, *Journal of Safety Research*, 38, pp. 627-641.
- Nam, D. (2019). İş Güvenliği Kültürü ve Güvenli Davranış Arasındaki İlişki: Gemi İnşa Sanayinde Bir Araştırma, Doktora Tezi, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- Neal, A. & Griffin, M. A. (2002). Safety Climate and Safety Behaviour, *Avustralian Journal of Management*, 27.Special, pp. 67-75.
- Neal, A., Griffin, M.A. & Hart, P.M. (2000). The Impact of Organizational Climate on Safety Climate and Individual Behavior, *Safety Science*, 34, pp. 99-109.
- Ocaktan, M. E. (2009). Bir Otomotiv Fabrikasında Güvenlik Kültürünün Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Öztürk, İ. ve Bolcan, A. E. (2019). İş Güvenliği İkliminin İşgören Memnuniyetine Etkisi: İstanbul'da Farklı Tehlike Grubuna Ait İşletmeler Arasında Bir Araştırma, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Özel Sayı, ss. 17- 32.
- Parker, D., Lawrie, M. & Hudson, P. (2006). A Framework for Understanding The Development of Organisational Safety Culture, *Safety Science*, 44, pp. 551-562.
- Robbins, S.T. & Judge, T. A. (2017). *Örgütsel Davranış*, Çev. İnci Erdem, 14. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Schein, E. H. (2004). *Organizational Culture and Leadership*, 3. Edition, Cambridge: Jossey-Bass.
- SGK (2018) İstatistik Yıllıkları 2018, Erişim Adresi: http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari, Erişim Tarihi: 21/03/2020.
- Smith, A. P. & Wadsworth, E.J.K. (2009). Safety Culture, Advice and Performance, http://www.behavioural-safety.com/articles/cardiff_safety_culture_report.pdf, Erişim Tarihi:05.03.2020.
- Süzek, S. (1985). *İş Güvenliği Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Tharaldsen, J.E., Olsen, E. & Rundmo, T. (2008). A Longitudinal Study of Safety Climate on The Norwegian Continental Shelf, *Safety Science*, 46, pp. 427-439.
- Tutar, H., Nam, S. ve Nam, D. (2019). İş Kazalarının Önlenmesinde Güvenlik Kültürünün Belirleyicileri: Gemi İnşa Sanayi Üzerine Bir Araştırma, *International European Journal of Managerial Research*, 3(4), ss. 99-118.
- Tüfekçi, C. U., Gökçe, A. (2015). Metal Sanayinde Çalışan Kadınlar Arasında Algılanan Bir Risk Faktörü Olarak Psiko-Sosyal Riskler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), ss. 301- 307.
- Wiegmann, D.A., Zhang, H., von Thaden, T., Sharma, G. & Mitchell, A. (2002). A Synthesis of Safety Culture and Safety Climate Research, *Technical Report ARL-02- 3/FAA-02-2*, Aviation Research Lab Institute of Aviation, Erişim Adresi: <https://www.nrc.gov/docs/ML1025/ML102500649.pdf>, Erişim Tarihi: 01/02/2020.

- Wu, T. C., Lin, C.H & Shiau, S. Y. (2010). Predicting Safety Culture: The Roles of Employer, Operations Manager and Safety Professional, *Journal of Safety Research*, 41, pp. 423-431.
- Yu, W., Lao, X. Q., Pang, S., Zhou, J., Zhou, A., Zou, J., Mei, L. & Yu, I. T. (2013). A Survey of Occupational Health Hazards Among 7.610 Female Workers in China's Electronics Industry, *Archives of Environmental & Occupational Health*, 68(4), pp. 190-195.
- Zencirkıran, M. ve Keser, A. (2018). *Örgütsel Davranış*, Dora Yayınevi, Bursa.